

”Jag är en genuint blyg person”

23 SEPTEMBER, 2021, tidningen Journalisten

Henrik Evertssons dokumentär om Estonia har hyllats med några av branschens finaste priser och gjort honom till kändis. Men den har också kritiserats för att bygga på konspirationer. Vem är den relativt nybakade journalisten som hamnat mitt i allt det här? Det senaste ett och ett halv året har varit sällsynt hektiskt för Henrik Evertsson. Då handlar det inte bara om den omskrivna Estonia-dokumentären som bland annat belönats med Stora journalistpriset, tv-priset Kristallen och utnämnts till Årets tv-ögonblick i Norge.

Henrik Evertsson har också, efter att ha ”varit kärnfrisk i alla år”, drabbats av en del hälsoproblem. Bland annat var han en av de första i Norge som drabbades av covid-19, som han fortfarande inte är helt återställd från.

– Infektionen höll i sig i jättemånga veckor och det var lite av en skräckupplevelse att vara en av de första med covid, säger Henrik Evertsson.

I grannlandet använder sjukvården inte diagnosen postcovid lika frekvent som i Sverige men Henrik Evertsson kan konstatera att han bland annat drabbats av högt blodtryck på senare tid.

– Sen det här med att orka börja gå i trappor. Det har varit mycket, och jag gillar helst inte att gå till läkaren, säger han.

Utifrån kan det se ut som att det har gått otroligt fort för 34-åringen som gick ut bildjournalistprogrammet i Oslo för bara några år sedan.

Men faktum är att han ägnat sig åt film och foto sedan uppväxten på Frösön, strax utanför Östersund.

Efter en animationskurs i 14-årsåldern började Henrik Evertsson att göra sina egna filmer, påhejad av familjen som alltid uppmuntrat honom att göra något han brinner för.

– Filmandet har egentligen alltid varit mitt medium, men om det har varit dokumentärt eller inte har väl varierat under de här åren, säger han.

Efter en praktik på Länstidningen i Östersund, där han senare även jobbade deltid med helgbilagan och nöje och kultur, lämnade han Sverige som 20-åring för Oslo. Där fortsatte frilansandet, mest som bildjournalist.

Men det var först efter att han fick jobb på studenttidningen vid universitetet som intresset för att gräva blev riktigt starkt.

Ungefär samtidigt skedde också massakern på Utöya, vilket ytterligare spädde på intresset för att göra journalistik om högerextremism.

Som student på bildjournalistprogrammet fick han sommarvikariat på Dalarnas Tidningar sommaren 2015, och såg sin chans.

Egentligen hade han skickats ut för ett sportjobb i Borlänge, ett av Nordiska Motståndsrörelsens starkaste fästen, när han sprang på ett stycke graffiti på Maserhallens vägg med texten ”nationalsocialistisk zon” samt webbadressen till Nordfronts sajt.

– Det här är ett ganska invandrartätt område kring Tjärna Ängar så jag insåg att det här måste vara ganska provocerande, så jag gick vidare och tittade lite på den typ av journalistik som hade bedrivits om NMR, som jag tyckte ofta drog åt demonisering. Man förstod inte riktigt vilka de var, de framstod som farliga och många, så jag bestämde mig för att försöka prata med dem och inte om dem.

I början av 2016 tog han en första kontakt med NMRs pressansvarige Per Öberg och berättade att han ville göra en dokumentär.

Henrik Evertsson förklarade att han förutsättningslöst ville skildra dem.

– Att skildra kan ju också vara en metod för att avslöja. Om man nu vill det, säger han.

Själva skoluppgiften som var ett slags "long-read" med tillhörande rörligt material på några minuter blev klar senare samma år. NMR fick se slutresultatet för en citatcheck, och godkände filmen.

En tid senare fick han praktikplats på NRKs Brennpunkt, grannlandets motsvarighet till Uppdrag granskning, som lät honom arbeta vidare med NMR-spåret och bygga ut den till ett avsnitt på 80 minuter.

I avsnittet som döptes till Raskrigarna släpps Henrik Evertsson in i den innersta kärnan av den nazistiska rörelsen. Han intervjuar ledande personer i organisationen i deras hem, är med på möten och privata fester.

Vad tror du gjorde att NMR kände förtroende just för dig?

– Att bygga förtroende handlar om att säga en sak och sen gör du det. På demonstrationer har jag också valt att stå med dem, jag springer inte iväg och byter sida när det blir konfrontation med polisen. Jag har hela tiden varit tydlig med att jag inte delar deras tankar, så våra roller har varit klara, man är enig om att vara oenig, säger han.

Raskrigarna hyllades på flera håll men orsakade också en del rabalder både i Norge och Sverige, bland annat sedan SVT tagit beslutet att inte visa den.

En del av kritiken går ut på att man i reportaget låter NMR få med hela sitt resonemang, utan "tuffa" skjutjärnsfrågor.

– De får uttrycka vad de menar, sen får det vara upp till betraktaren. NRK valde att ordna en debatt om filmen i ett annat forum med experter, men det finns inga experter med i Raskrigarna. Vi valde en voice over som ger kontext i stället, säger Henrik Evertsson om sin metod.

Bland sina egna favoritreportage nämner han bland andra Janne Josefssons tidiga produktioner, Fallet Ulf av Hannes Råstam och Jan Guillous reportage om det så kallade Raggarmordet.

Det senare får mig att undra hur det kändes efter att hans egen Estonia-dokumentär kritiserats för att ha varit konspiratorisk av bland annat just Janne Josefsson och Jan Guillou.

Men först backar vi bandet lite.

Precis som med Raskrigarna så var nämligen dokumentären om Estonia ingenting som Henrik Evertsson slängde ihop på några veckor eller ens månader.

Intresset för vad som hände på Östersjön den där natten 1994 väcktes redan för 21 år sedan. Sedan slutet av sommaren 2000 har Henrik Evertsson slukat allt som gäller katastrofen.

– Jag hade samlat pressklipp och dokument länge men runt 2015-2016 kom det till punkten att jag verkligen började plöja det här och beställde ut alla dokument som fanns att få från Riksarkivet och polisen.

Arbetet började med att scanna in dokumenten och bygga det han kallar "en jättelik" sökbar databas, utan att han egentligen visste vad det skulle användas till.

Runt 2017 träffade han Bendik Mondal, redaktör på produktionsbolaget Monster, och de bestämde sig för att gräva. Arbetet började med att bygga tidslinjer för att försöka kartlägga förfarandet.

– Efterhand såg vi stora brister i utredningen, det man kan kalla "jump to conclusion", därmed inte sagt att slutsatsen behöver vara fel. Men man har inte undersökt vraket ordentligt.

Dokumentären, som bland annat avslöjade ett tidigare okänt hål i skrovet, har hyllats och prisats med några av branschens tyngsta priser, men flera kritiska röster har också höjts mot innehållet.

Bland annat menar Filters chefredaktör Mattias Göransson att det är ett "bländverk" som ger liv åt gamla skrönor. På DN Debatt gick även tio profilerade grävare, där bland annat tunga namn som Janne Josefsson och Jan Guillou ingår, ihop och avfärdar materialet som "typexempel för konspirationsteorier".

Henrik Evertsson är tydlig med hur han ser på saken: de ger inte liv åt några konspirationsteorier. Dokumentären bygger på fakta kring vad som hände den natten, och sen bygger man på dokumentären med nutid, som är dykningarna.

– Vi inhämtar bottenrapporten som är den enda dokumentation som finns på bottenförhållanden och vi konsulterar fackpersoner utan att dra några slutsatser. Det är det mest redliga att göra, mer än att försöka slå fast vad skadorna på fartyget beror på. Men det ligger väl i den kritiserades roll att inte hålla med om kritiken, det är upp till var och en att tycka vad man vill.

Eftersom journalistik handlar en hel del om vad man väljer bort, vill jag att Henrik Evertsson berättar hur de valde ut vilka intervjuer som skulle komma med i dokumentären.

Det handlar trots allt om 137 överlevande, även om alla inte är i livet idag.

Henrik Evertsson menar att de kvinnliga överlevarna berättade på ett annat sätt, därför blev det fler kvinnor statistiskt än som faktiskt överlevde vars berättelse kom med.

– Vi genomförde bakgrundsintervjuer med flera överlevande och läste det vi kunde komma åt av förhör och tidigare uttalanden. Det viktigaste urvalskriteriet var att de överlevande

fysiskt var placerade på olika delar av fartyget. En berättelse från däckets under bildäcket kunde skilja sig åt mot en berättelse från karaokebaren. Det andra var att vi ville ha berättelser från både män och kvinnor, även fast könsbalansen bland de överlevande är väldigt ojämn.

Påverkas du av framgången du haft, trots en relativt kort karriär?

– Jag är en genuint ganska blyg människa så det som hänt efter Estonia har varit jättekonstigt. Som att bli igenkänd. Jag tror rättegången gjorde sitt till också eftersom den blev så medialt uppmärksam. Samtidigt är det kul att folk kommer fram och har frågor eller tackar en.

HENRIK EVERTSSON

Ålder: 34

Bor: Centrala Oslo

Drivkraft: "Äran och ynnesten att få berätta andras historier, det gör mig glad varje morgon".

Favoritdokumentärer: Hannes Råstams Quick-dokumentär, Wild Wild Country, The Jinx.

Karriär (urval): Praktik och vikarie på LT i Östersund, Dala-Demokraten, Årets frilans i Norge 2018, hans dokumentärserie om Estonia har bland annat vunnit Kristallen för "Årets granskning" och Stora journalistpriset för "Årets avslöjande".